

Coördinatorenoverleg uilenbescherming Noord-Brabant, 18 december 2024 (Mark Sloendregt)

Mark's uilenwijsheid

Mark Sloendregt

Uilenbescherming en uilen kunnen rekenen op brede belangstelling bij het publiek en op de steun van vele vrijwilligers. Voor soorten als Kerkuil, Steenuil en Oehoe bestaan zelfs landelijke uilenwerkgroepen. Onze vogelwerkgroep is in 1979 begonnen met het plaatsen van kasten voor Kerkuilen. Om uilen te beschermen is monitoring en onderzoek belangrijk. Naast het controleren en onderhouden van kasten ben ik mij gaan verdiepen in de ecologie van uilen en de Kerkuil in het bijzonder. De stukjes die ik in deze rubriek publiceer zijn daar een voortvloeijsel van.

Brabantse uilenbeschermers op pad in het werkgebied van Gerard Panken

Van de 576 vrijwillige uilenbeschermers van Brabants Landschap werd Gerard Panken uit Bladel gekozen als [uilenbeschermers van het jaar 2024](#). De traditie wil dat de Coördinatorenagendag wordt gehouden in het werkgebied van de vrijwilliger van het jaar. Die dag werd dit jaar samengesteld door Gerard Panken, groepsleden van UWG Bladel en

Coördinatiepunt Landschapsbeheer van Brabants Landschap. Presentaties, excursies en lekker eten vormden het programma. Kortom, het nuttige werd met het aangename verenigd.

Op zaterdag 19 oktober werden we ontvangen in Zorgboerderij de Beverdijcken in Bladel. Gerard Panken en Henri Craens openden de dag met een presentatie over de activiteiten van hun uilenwerkgroep in hun 10-jarig bestaan, met de nadruk op het beschermingswerk in relatie tot ruimtelijke ontwikkelingen in het leefgebied van uilen. Wethouder Davy Jansen – Maatschappelijke Zaken - kreeg aansluitend het woord en benadrukte het belang van goede samenwerking tussen uilenbeschermers en gemeente. Er zullen de komende jaren meer woningen worden gebouwd om iedereen te kunnen huisvesten zoals het woonproject de Lange Trekken in Bladel. Er moest hiervoor een [natuurcompensatiegebied](#) worden ingericht om de populatie steenuilen te kunnen behouden. Later die ochtend werd een excursie geleid door Jos Mijs - beheerder Cultuurtechniek Bladel - naar dit compensatiegebied de Lange Trekken. Hij vertelde ons hoe de Lange Trekken werd vormgegeven en gerealiseerd tussen alle

belanghebbenden met oog voor de natuur en uilen in het bijzonder.

Tot slot gaf Henri ons ook een overdenking mee door een artikel uit de Volkskrant (26 september jl.) van Jean Pierre Geelen aan ons voor te leggen. Mag je een half miljoen Gestreepte Bosuilen afschieten om de met uitsterven bedreigde Gevlekte Bosuil in de Verenigde Staten te kunnen behouden?

's Ochtends bestond de keuze uit twee excursies: naast het bezoek aan natuurcompensatie de Lange Trekken konden deelnemers ook naar dorpspark de Groene Long in Bladel. Lucien Panken vertelde ons daar alles over dit burgerinitiatief. Het dorpspark is een initiatief van het Pius X-College, tuinderij het Groene Goud, Vrienden van de Kinderboerderij en omwonenden, ondergebracht in de stichting de Groene Long. Educatie, ecologie en duurzaamheid zijn de belangrijke thema's van dit maatschappelijk initiatief dat door de gemeente wordt gedragen.

Lucien Panken - bevoegd bestuurssecretaris van de stichting de Groene Long - wist dit als geen ander te verwoorden. Voor mij en

menig ander uilenbeschermer waren er veel overeenkomsten tussen de stichting de Groene Long en het uilenbeschermingswerk als het gaat om voorlichting, betrokkenheid en natuurbehoud.

In het dorpspark ontmoetten we Dirk van de Voort en Femmes van Limpt van [ecologische tuinderij Het Groene Goud](#). Ze vertelden enthousiast over de verse oogst van groenten en bloemen. De biologische teelt van gewassen is een voorwaarde om te zorgen voor een gezonde bodem en natuurlijke kringloop. Het officiële EKO-keurmerk mag er dan nog niet zijn, maar de landbouw is volledig biologisch met oog voor biodiversiteit.

Aan het einde van de rondleiding op het dorpspark zagen we nog een klucht patrijzen bij de dierenweides. Van de eens zo algemene Patrijs is er nu nog maar een schijntje van de populatie van rond 1980. Het project [Partridge](#), waar ook Brabants Landschap aan deelneemt, moet inzicht geven in de oorzaken van deze achteruitgang alsmede maatregelen tot behoud van deze typische en schaars geworden akkervogel.

Voor de lunch werd weer samengekomen in zorgboerderij de Beverdijcken. Om 14:00 uur stond een gezamenlijke wandeling over [Landgoed Ten Vorsel](#) gepland. Jan Rodts (Bosgroep Zuid-Nederland) wachtte ons daar

op. Hij is projectleider Bosbeheer voor Bosgroep regio de Kempen en tevens woonachtig op het Landgoed Ten Vorsel. Naast Jan Rodts gaf ook Jan Roymans (senior projectleider bij RAAP Archeologie) uitleg over de cultuurhistorie van het landgoed en de vorming van het landschap door de jaren heen.

Jan Roymans vertelt (MS).

Landgoed Ten Vorsel heeft een rijke historie als buurtschap, omgeven door weilanden en akkers. Het landgoed is eigendom van de Maatschappij van Welstand, een organisatie die in de vorige eeuw protestanten aan werk en huisvesting hielp op het landgoed en tegenwoordig ideële instanties steunt. Het landgoed is ook bekend van de [Heksenboom](#) die in 2019 'Boom van het jaar' werd. Zelfs schoolkinderen uit Amsterdam kennen de boom en de legende van Zwarte Kaat. Jaarlijks zijn er vele schoolkampen uit die regio om er vakantie te vieren. Maar naast cultuurhistorie was er uiteraard veel

aandacht voor de natuur en bosbeheer: de broedsuccessen van uilen op het landgoed, de gevolgen van klimaatopwarming en het voorkomen van vleermuizen.

Op het landgoed bevindt zich ook een vleermuiskelder die jaarlijks wordt [gemonitord](#) door Geert Sanders van VWG de Kempen. In de kelder overwinteren tal van vleermuizen die doorgaans in boomholtes en zolders leven. Op het landgoed staan o.a. veel beuken met holtes (oude spechtengaten) die uitermate geschikt zijn als vleermuisverblijf en kraamkamer. Op de vleermuiskelder hebben we tussen de verhalen door een koffielikeurtje met de toepasselijke naam Zwarte Kaat gedronken. De officiële afsluiting vond weer plaats in zorgboerderij de Beverdijcken.

Landgoed Ten Vorsel (MS).

Op zo'n dag worden niet alleen ervaringen uitgewisseld maar het is er vooral ook gezellig. Een feest voor de uilenbeschermer van het jaar, dus nogmaals proficiat Gerard en alle groepsgenoten van de uilenwerkgroep Bladel! ■

Het beeld van 2024

Mijn eerste associatie met het broedseizoen van 2024 is het beeld van deze verregende kerkuil met een kikker als prooi. In het jaar 2016 maakten we ook iets dergelijks mee. Ook toen zorgden de vele regens voor sterfte onder de kuikens, amper vliegvaardige jongen die vroegtijdig de kast verlieten en sterk naar ammoniak riekende kasten.

Daarentegen waren de zomers van de afgelopen vijf jaren juist extreem droog en heet. De vennen en beken in de Kempen stonden toen nagenoeg droog. Hoe anders was dat nu in 2024 met overstromingsvlaktes doordat beken buiten hun oevers traden. Het grondwater stond al lange tijd tot aan het maaiveld. Regen zakte niet meer de grond in en er ontstond [wateroverlast](#) met ondergelopen landerijen en sterfte aan bomen en planten.

Deze weersextremen zijn het gevolg van klimaatopwarming. De [klimaatscenario's](#) laten voor de toekomst een veranderend weerbeeld zien met hogere temperaturen, een stijgende zeespiegel, nattere winters, heviger zomerbuien en kans op drogere zomers.

Kerkuil met kikker, 30 juni 2024 (wildcamera MS).

Langdurige regens hebben in het broedseizoen bij kerkuilen een meetbare impact op de overleving van jongen. Het leidt vaak tot 'uitstelgedrag' bij oudervogels om te gaan jagen. Ze gaan dan bijvoorbeeld later of tussen de buien door jagen. Het kost de uilen namelijk veel moeite om te jagen tijdens regens en dat heeft meerdere oorzaken. Zo heeft dat te maken met hoe prooidieren zich gedragen (lagere aantallen/activiteit) en de hoeveelheid ruis die regen of hele harde wind kan veroorzaken. Met een nat verenpak zijn uilen ook niet meer in staat om geruisloos te jagen. Een stille vlucht helpt ze om prooien

nauwkeurig te lokaliseren en om ze vervolgens van dichtbij te kunnen benaderen en grijpen. Worden de vleugels nat dan ontstaat - ondanks het donzig oppervlak en de franjes aan de veren - een hogere vleugelbelasting en dus meer luchtweerstand en daarmee 'lawaaï'. Langdurige regens en hevige wind kunnen dus leiden tot 'voedselstress'. Om die reden worden de 'nachtactieve' kerkuilen ook weleens overdag waargenomen. Als gevolg van de aanhoudende hevige regenbuien wordt het voor kerkuilen met (grote) broedsels moeilijk om nog aan voldoende prooien te komen. Muizen blijven ondergronds of burchten lopen onder water.

Kerkuilen zijn voedselspecialisten met een menu dat hoofdzakelijk bestaat uit muizen. Dat maakt dat ze kunnen pieken in muizenrijke jaren maar ook erg kwetsbaar worden als deze er niet zijn of moeilijk bereikbaar worden door bijvoorbeeld aanhoudende regens.

De trend van de kerkuilenpopulatie is stijgend maar evengoed grillig, er zijn daljaren en topjaren afgewisseld met opbouwjaren. Het soortbeschermingsplan gaat uit van een beoogde minimale populatie van 2000 broedparen in muizenrijke jaren. Met de kerkuil gaat het goed, zo goed dat ze van de [Rode Lijst](#) is afgevoerd, de soort is uit de gevarenzone. Opgemerkt dat de populatie in daljaren diep

kan zakken, dat waren vooral de jaren 2009, 2013 en 2022.

Uilenbescherming blijft gewoon hard nodig!

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij 1996) Soortbeschermingsplan kerkuil. Ministerie LNV.

De Kerkuilen in de kerk, ze zijn er nog steeds

Mark Sloendregt, Simone Valkonet & Gerben Helmes

De kerk Johannes den Doper in Veldhoven - in de volksmond ook wel de kerk van Oerle genaamd - kent een rijke historie met Kerkuilen. In 1980 werd hier een kerkuilenkast geplaatst door leden van Vogelwerkgroep de Kempen. Doordat kerkzolders en kerktorens in die tijd werden afgedicht om vogels buiten te houden, moesten kasten worden geplaatst om de populatie Kerkuilen te kunnen behouden. De Kerkuil was toen een schaars geworden broedvogel, mede door gebrek aan nestgelegenheid.

Ver voor de plaatsing van deze kerkuilenkast met nummer 1420 werd op 30 maart 1967 al een adulte Kerkuil geringd, zoals valt op te maken uit het archief van Kerkuilenwerkgroep Nederland. De Kerkuil is hier vrijwel

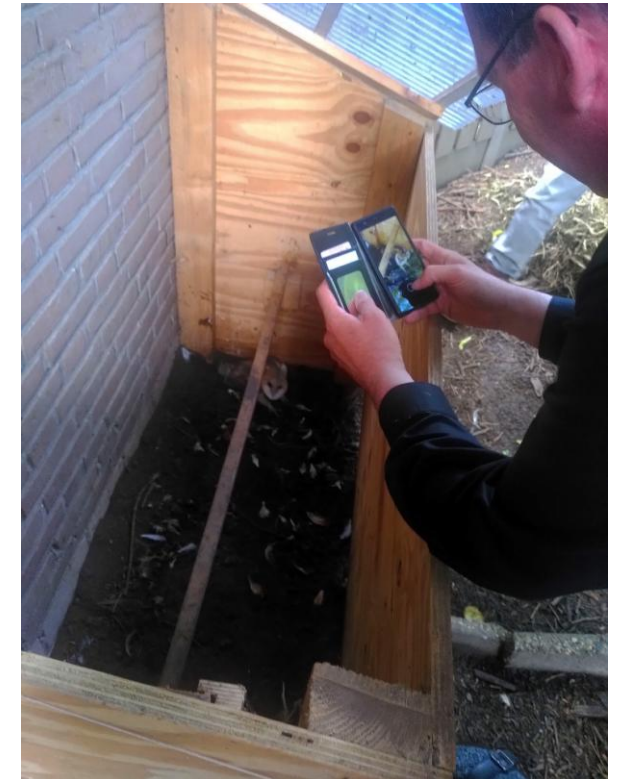
elk jaar broedend aan te treffen en om die reden werd er meermaals een oorkonde uitgereikt.

Toch is de Kerkuil al sinds jaren minder vaak in kerken te vinden, en steeds meer in veldschuren. In de loop der tijd bezochten ook minder gelovigen de kerk van Oerle en de ontkerkelijking was een feit. Op Hemelvaartsdag 2023 werd de laatste dienst gevierd en werd de kerk dat jaar ingericht als fitnessruimte.

Voorafgaand aan de herbestemming werd onze vogelwerkgroep benaderd door het kerkbestuur om afspraken te maken om de uilen hier ongestoord te laten leven. Op deze manier konden de jaarlijkse controles gewoon door blijven gaan en dus stond ook dit jaar de kastcontrole weer gepland voor de eerste week van juni.

Op 31 mei wilden we een afspraak maken voor het bezoek een week later, maar Kapelaan Beekman stuurde ons direct een foto van een gevonden jonge Kerkuil in het kippenhok van zijn pastorietuin naast de kerk. We zijn meteen poolshoogte gaan nemen en de uil zat nog steeds in het nachtverblijf van de kippen. We wilden de uil vervolgens terugzetten in de kerkuilenkast in de kerk, maar in die kast lagen nog slechts twee kadavers en het zag er verlaten uit. Kapelaan Beekman was mee

naar de kerkzolder geweest om de kast te controleren en hij merkte terecht op dat we geen week later hadden moeten komen.

Jonge Kerkuil in het kippenhok, 31 mei 2024 (MS).

Omdat er in de regio geen van dergelijke vroege broedsels bekend waren - met jongen van ± acht weken oud, om dit jong bij te kunnen plaatsen - werd besloten het vogelasiel in te schakelen. Die nacht heeft de Kerkuil nog wel doorgebracht bij de Zoo Veldhoven, met een rat als voedsel, maar de volgende ochtend werd deze onderbracht in 'Vogelopvang Someren'.

Na enkele weken goed te zijn verzorgd in het vogelasiel kon de Kerkuil op 23 juni worden uitgezet. Het inmiddels vliegvaardig jong met ringnummer 5.571.108 werd geplaatst in een kerkuilenkast met enkele prooien op 300 meter afstand van de kerk in Oerle. Een dag later zagen we op de webcam in deze kast dat ze alsnog succesvol uitvloog. Het was voor ons het eerste broedgeval van 2024 en tevens het begin van een reeks kastcontroles.

Het verhaal van de uilen en deze kerk is veelzeggend voor het verloop van het broedseizoen van 2024 en het voorkomen van uilen in kerken. De vele regens hebben duidelijk hun weerslag gehad op het broedsucces van vele Kerkuilen. We troffen dit jaar niet alleen minder broedsels aan, maar ook relatief veel uitval onder de jongen. Bij het openen van de kasten troffen we naast kadavers ook vaker prooiresten van vogels aan, meer dan in andere jaren het geval was. Maar hoewel de kerk Johannes den Doper in Oerle, net zoals vele andere kerken in de Kempen, een nieuwe bestemming heeft gekregen, zijn de Kerkuilen gelukkig na al die jaren nog steeds aanwezig! ■

Kapelaan Beekman met de jonge Kerkuil (Simone Valkonet).

